

DAGENS FRÅGOR

Amerikanska bekymmer

När ryssarna för en del år sedan lyckats framställa en atombomb fick den amerikanska allmänheten en chock. Pejlingar av opinionen gav vid handen att ingen annan nyhet det året förmått göra ens tillnärmelsevis samma intryck på gemene man i USA som den ryska atombomben.

Man behöver inte uppbåda något större mått av fantasi för att föreställa sig vad svaret på en liknande opinionsundersökning vid detta års utgång skulle bli. Ty om amerikanerna till nöds kunde förlika sig med tanken att Sovjet hunnit långt på atomområdet — bl. a. på grund av spioner och amerikanska förrädare — är det otvivelaktigt en skakande upplevelse för dem, att ryssarna inte endast hållit jämna steg utan ryckt till sig ett betydande försprång inom raket- och robotforskningen. De sovjetiska rymdsatelliterna har haft en nästan bedövande verkan på amerikanerna. Med en avsiktlig tillspetsning har det sagts, att de ryska framgångarna i världsrymden fått samma förkrossande effekt som om ett okänt ryskt amatörlag från Sibirien besegrat New Yorks Giants eller Brooklyn Dodgers eller någon av de andra titanerna inom den amerikanska nationalsporten baseball.

Ett mera seriöst uttryck för den amerikanska oron är den trumeld av anklagelser och motanklagelser som korsat luften när det gällt att klarlägga orsakerna till underlägsenheten. Gör man sig mödan att rensa bort de värsta överdrifterna i den ännu pågående uppgörelsen får man ett bestämt intryck

av att förklaringen främst ligger i en klar underskattning av Sovjets tekniska förmåga, kompletterad med en självsäker nonchalans och en lättsinnig övertygelse att amerikanerna nästan automatiskt skulle komma före alla andra nationer ut i världsrymden. Dessa omständigheter är i och för sig betecknande för amerikanernas djupt rotade misstro mot andra länders kapacitet — man räknar liksom inte med att nationer, som t. ex. inte håller sig med en bil på var tredje invånare, över huvud taget skall kunna prestera något mera anmärkningsvärt i tekniskt avseende.

Genom de ryska satelliterna har USA fått uppleva en kännbar nedgång i sin prestige. Den felbedömning av satelliternas vetenskapliga, militära och propagandamässiga vikt som skett har självfallet återfallit även på presidenten. Under bugningar för presidentens gedigna personliga egenskaper har kritiken överlag beskyllt Eisenhower för bristande politisk fantasi och handlingskraft. Vad hjälper det, sägs det bl. a., att Eisenhower har tillgång till en skara utomordentliga experter på olika fält, när han själv och hans närmaste rådgivare saknar förmåga att smälta samman fackmännens synpunkter till en bärande och funktionsduglig politisk syntes? Eisenhower är ingen politiker och har inte någon politisk ledarförmåga, en grov anklagelse i ett land, där begreppet leadership är ett honnörssord som varje företagsledare av format förutsätts värd att karaktäriseras med.

*

Eisenhowers bekymmer är emellertid inte slut i och med de ryska satelliterna. Den ekonomiska situationen inom landet är alltså sådan, att den måste följas med stor uppmärksamhet på högsta ort. Den normala säsongsmässiga uppgången i produktionen under hösten har i år uteblivit, stämningen på New York-börsen är tryckt och omsättningen i detaljhandeln har på senaste tiden visat en fallande tendens. Bostadsbyggandet ligger kvar på en låg nivå, i själva verket den lägsta sedan 1949. De färskaste siffrorna för lagerhållningen i landet visar en uppgång som inte helt kan negligeras:

Lager hos	För ett år sedan		
	Nuläget	Ändring	
	Miljarder dollar		
Tillverkare . . .	50,4	54,1	+ 3,7
Grossister . . .	12,5	12,8	+ 0,3
Detaljister . . .	23,7	24,3	+ 0,6
Totalt	86,6	91,2	+ 4,6

Den totala lagerhållningen är helt enkelt rekordhög. Det är karakteristiskt att lagren är särskilt omfattande i producentledet, vilket sammanhänger med att grossister och detaljister tillämpar en försiktig inköspolitik. Som man kunde vänta kompletteras lagerhållningen av en minskning i ordergången och i den totala orderstocken. Dessa fakta har tillsammans medfört att produktionen på sina håll skurits ned, främst genom en begränsning av övertidsarbetet eller genom en reducering av den ordinarie arbetstiden.

Det bör emellertid starkt betonas, att störningarna är av ringa omfattning. Flertalet företag kör för fullt och åtskilliga fortsätter att expandera, vilket bidragit till att dämpa den mindre förmånliga utvecklingen på andra områden. Av betydande intresse är att lagerökningen till stor del återfinns hos producenterna av mera kapitalkrä-

vande varor, medan däremot den rena konsumtionsvaruindustrin — med undantag för kol- och oljebranscherna — nöjt sig med en betydligt blygsammare lagerökning. En närmare granskning avslöjar att bilindustrin och över huvud taget transportindustrierna liksom delar av verkstadsindustrin fått åtskilligt av lagerökningen på sin lott. Det är inte förvånande, då bilindustrin beräknade sin produktion 1957 till ca 6,5 miljoner bilar, medan tillverkningen nu synes komma att begränsas till ca 6 miljoner.

Den amerikanska konjunkturbilden saknar inte oroande drag, men man bör hålla i minnet att någon reell omsvängning inte ägt rum. Det finns inte heller några tecken på allvarlig oro i form av t. ex. panikartade utförsäljningar för att minska lagren, utan situationen anses påminna om läget 1949 och 1953 då relativt milda konjunkturdämpningar, s. k. recessioner, följde. Sedan Eisenhower i början av november hållit sitt väl avvägda och skickligt balanserade tal till nationen förefaller en viss återhämtning möjlig, då man utgår från att ökade försvarsutgifter, i synnerhet genom ett nytt robotprogram, står för dörren och mycket av de nuvarande svårigheterna sägs bottna i de tidigare reduceringarna av försvarsanslagen. Stegrade försvarsutgifter bör på något längre sikt betyda mycket för att möta den stigande lagerhållningens och den krympande orderstockens problem.

Sjukov

Marskalk Konjev är en stor patriot. När han under kriget tågat in i någon by, var hans första bestyr att se till, att Stalins porträtt hängdes upp på framträdande platser. Därefter intefonerades till Moskva, att den store mannens bild gick som en ledstjärna

framför armén. Marskalk Konjev har på nytt ingripit till fosterlandets sanna nytta och tagit till orda i en understreckare i Pravda, där han talat om hur illa det egentligen varit bestämt med segerherren vid Stalingrad, Berlins erövrare, Sovjetunionens fyrfaldige hjälte, marskalken, mångmedaljören, riddaren och kommendören av otaliga ordnar Gregorij Konstantinovitj Sjukov. Där andra, eller i varje fall kollektivet, skulle ha burit äran för segrar och framgångar, hade den personligt äregirige Sjukov strax varit framme och inkasserat lovorden. När Stalin, under den stora avstaliniseringens tid, bortopererats som segerherre vid Stalingrad, hade Sjukov genast varit framme och låtit operera dit sig själv. Rätteligen borde äran ha tillkommit andra. Det vore hög tid att bortoperera den fåfänge Gregorij Konstantinovitj från hans oförtjänta ställning. Hans insatser vid Berlin, där han för övrigt gjort sig skyldig till flera missgrepp, var på intet sätt sådana, att de berättigade till någon tavla med marskalken på en vit häst, stampande på tyska regementsfanor, med det brinnande riksdagshuset i bakgrunden. I varje fall var det ett misstänkt drag av personkult, när han låtit hänga upp sin tavla på framträdande plats i Moskvas armémuseum. Skulle någon bära äran för Berlin, så var det andra. Marskalk Konjev var själv i all anspråkslöshet med vid Berlin. För övrigt hade tavlan inget konstnärligt värde. »Ur ideologisk synpunkt är den tvärtom skadlig.»

Sjukovs militära bana var snabb och framgångsrik. Han deltog som menig i första världskriget, studerade i Tyskland under tjugotalet, undgick av en tillfällighet den blodiga utrensningen kring Tuchatjevskij 1937, förde en armégrupp 1938-39 under striderna mot Japan vid Manchukuos gräns, var

chef för Kievs militärdistrikt 1940 och ledde en armé under finsk-ryska vinterkriget. 1941 blev han generalstabschef och senare ställföreträdande överbefälhavare under Stalin. Under kriget ledde han operationerna på flera frontavschnitt, försvaret av Moskva och motangreppet därifrån, försvaret av Stalingrad och segern där, erövringen av Warszawa och tillsammans med Konjev intagandet av Berlin. Det var Sjukov som undertecknade de tyska kapitulationsakterna den 8 augusti 1945. Han fick då goda personliga relationer till Eisenhower, vilket kommit amerikansk opinion att förmoda att han skulle kunna vara en möjlig förbindelselänk för att utjämna motsättningarna mellan Moskva och Washington. Hans popularitet inom Sovjetunionen tycks ha varit relativt stor och hans potentiella maktställning oroade Stalin i så hög grad, att han förvisade honom som militärbefälhavare till Odessa 1946. Samtidigt utslöts han ur centralkommittén, som han blivit medlem av. Strax innan Stalins död började nådens sol på nytt att lysa. 1951 dök han åter upp i mera officiella sammanhang. 1952 utsågs han till kandidat till centralkommittén. Efter Stalins död och Berias fall blev han förste vice försvarsminister och ordinarie medlem av centralkommittén. Vid Malenkovs avgång i februari 1955 befann han sig åter på rätt sida, då han med armén stödde Krusjtjov och de gamla stalinisterna Molotov och Kaganovitj. Han belönades med att upphöjas till försvarsminister. Vid Genèveförhandlingarna i juli 1955 tog Krusjtjov honom med som ett pålägg i charmoftensiven och spelade på de amerikanska sentimentala strängar, som rördes av vapenbrödraskapet mellan Eisenhower och Sjukov, men utan resultat. Det gick emellertid fortfarande uppåt och i februari 1956 utsågs han till kandidat till centralkommitténs presidium.

Under 1957 tillspetsades händelserna snabbt genom Krusjtjovs forcerade lopp mot makten. På våren slog han till mot den mäktiga förvaltnings- och företagsbyråkratien och lät presidiet dekretera, att centralministerierna i Moskva skulle upplösas och tjänstemännen flyttas ut på landet. I den våg av förtrytelse som följde, försökte Molotov och Kaganovitj et consortes att bli av med den alltmer besvärlige Krusjtjov. Händelserna kulminerade i juni. Skvallret berättar, att Molotov under ett upprört möte med presidiet beskyllt Krusjtjov för att föra en »trotskistisk» politik. Med tanke på Trotskijs sorgliga ändalykt bör beskyllningen ha uppfattats som tämligen grov. Det blev emellertid inget avgörande vid detta tillfälle. Striden fortsattes i centralkommitténs plenum. Under diskussionerna i denna såges Krusjtjov per telefon ha uppmanat Sjukov att med 6. gardespansardivisionen jämte ännu en sätta sig i rörelse mot Moskva. Detta skulle ha avgjort den pågående striden till Krusjtjovs fördel. Sjukov upphöjdes därefter till medlem av presidiet. Det var första gången som en yrkesmilitär vunnit inträde i denna exklusiva, politiska församling.

I september berättade ett i Västeuropa mycket spritt rykte, att Krusjtjovs ställning vacklade och att Sjukov, den nye starke mannen, inom en snar framtid komme att störta honom. Den kärna av sanning som ryktet innehöll var, att det blev tvärt om. — Den 26 oktober meddelade Moskva, att Sjukov enledigats som försvarsminister. Han utstöttes ur såväl presidiet som centralkommittén. Sin ställning som »kamrat» och medlem av partiet fick han dock behålla, ett för hans fysiska hälsa säkerligen viktigt medgivande. Till hans efterträdare som försvarsminister utsågs en av »Sovjetunionens hjältar», den femtionioårige marskalken Rodion K. Malinovski.

Den märkliga händelseutvecklingen har uppenbarligen flera orsaker. Här kan blott pekats på några. — En av de allvarligaste officiella anklagelserna mot Sjukov var att han motarbetat partiets inflytande över armén, särskilt politrukernas arbete. Han hade därvid rört vid en mycket allvarlig fråga. Redan på ett tidigt stadium hade centralkommittén infört politruksystemet som ett skydd mot befarad »bonapartism», en fruktan som var levande både hos Lenin och Trotskij. Trotskijs efterträdare Frunse återställde emellertid det militära ensamkommandot 1925. Efter likvideringen av Tuchatjevskij, »den röde Napoleon», återinförde Stalin den dubbla befälsföringen officer : politruk. Sjukov var aldrig belåten med denna ordning. Under finska vinterkriget skyllde han de ryska initialmotgångarna på detta system och lyckades förmå Stalin att utställa specialfullmakter, med vilka man jagade iväg politrukerna. Sedan gick det som bekant bättre. Man lyckades genombryta Mannerheimlinjen. I augusti 1940 upphävde Stalin slutligen principen om den dubbla befälsföringen, men ångrade sig snart igen — inför trycket av de tyska arméerna — och införde den på nytt i juli 1941. Denna gång uppträdde den i en kompromissartad skepnad. Politrukerna skulle icke längre övervaka vederbörande befälhavare utan blott hjälpa honom i hans befälsföring. Det gick bra till en kort tid, men mitt under striderna kring Stalingrad tvingades Stalin av militärerna att på nytt upphäva den dubbla befälsföringen. Politruken blev definitivt underordnad officeren och fick namnet »ställföreträdande befälhavare för politiska angelägenheter».

Sjukov var emellertid inte heller nöjd med denna tingens ordning. Strax efter utnämningen till försvarsminister 1955 lät han ta upp saken till behandling i Krasnaja Zvezda och underströk eftertryckligt officerens absoluta

och odelade ansvarighet beträffande befälsföringen. Därmed var striden igång igen. I februari 1956 anklagade Sjukov i ett fränt tal politruken för att lägga sig i befälhavarnas angelägenheter, och fordrade att det skulle upphöra. Tecken tydde på att yrkesmilitärerna nu fick ökad vind i seglen på bekostnad av polisofficerarna. Det var icke omöjligt, att den egensinnige och populära Sjukov började bli en besvärlig och farlig person för Krusjtjov. Med delar av armén i sin hand kunde han tänkas företa sig högst allvarliga ting.

Men den sovjetiska armén och dess officerskår utgör icke den sammansvetsade organisation som deras motsvarighet på många håll i väster. Officerskåren är betydligt lösligare ur skråsynpunkt, de personliga motsättningarna i toppen ofta mer accentuerade och de enskilda banden till partisekretariatet säkerligen starkare än vad man vanligtvis föreställer sig. Även om de konstanta intressemotsättningarna mellan krigsmakt och parti icke bör förringas — ett tydligt exempel är ju politrukfejden — torde man dock kunna dra den slutsatsen, att generalitetet i denna totalitära enpartistat icke har en sådan kåranda, att det i princip — låt vara med vissa undantag — på allvar kan rivalisera med partiet. Krusjtjov har tydligen inför den besvärande Sjukov tagit fasta på detta och spelat dels på Sjukovs personliga avundsmän i armén som t. ex. Konjev, och dels på hans motståndare i teoretiska frågor. Sålunda uppgives det, att Sjukov sedan länge skulle ha varit motståndare till en radikal ombeväpning till atom- och raketvapen. Tidigare hade han även ställt sig skeptisk till den nya överraskningsstrategien och idéerna om det »revolutionära kriget», även om han den senaste tiden gjort vissa medgivanden. Som motståndare i dessa krigsteoretiska frågor skulle han ha haft marskalkarna Sokolovskij, Rotminstrov

och Wersjinin. Krusjtjovs uttalande i samband med uppsändandet av den första satelliten, att alla gamla välkända vapen numera blott finge betraktas som museiföremål, tyder på att han anslutit sig till den senare gruppen. Denna anslutning till »överraskningsstrategerna» har på sina håll tolkats som ett dåligt omen för framtiden.

En annan orsak till Sjukovs entledigande kan tänkas vara att han varit utrikespolitiskt förbrukad ur Krusjtjovs synpunkt. Misslyckandet med charmoffensiven 1955, där Sjukov tilläts spela en viss roll, åtföljdes senare av diplomatiska förvecklingar med Washington, i vilka Sjukov var inblandad. En lösmynthet av Eisenhower den 17 juni i år hade låtit ryssarna förmoda, att försvarsminister Sjukov skulle vara välkommen på ett besök till Förenta staterna. Efter ryska sonderingar i Washington meddelade Dulles ett i det närmaste blankt avslag med motivering, att presidenten blivit misstolkad. Ryssarna avslöjade inte incidenten förrän i början av oktober och då med tecken till stor förtrytelse. Dessförinnan hade en politiskt viktig händelse inträffat: Eisenhower hade efter samtal med Macmillan beslutat att personligen närvara vid Nato-sammanträdet i december i Paris. Att detta av ryssarna uppfattades så, att Förenta staterna icke nu hade intresse av direkthandlingar med Sovjet utan i stället åter för fullt satsade på ett än intimare samarbete med övriga Nato-stater, torde vara riktigt. Strax efteråt föll Sjukov. Det är förmodligen delvis ett slumpartat sammanträffande i tiden. Däremot är det ett intressant faktum, att den i väster som »eisenhower-vänlig» uppfattade Sjukov ersattes som försvarsminister med den, om man så får uttrycka sig, »mao-tse-tung-vänlige» Malinovski. Malinovski var som bekant kinesernas högste militära rådgivare under koreakriget. Detta kan

möjliga innebära en fingervisning om att Moskva inför ett intimare Nato-samarbete tänker inleda ett ökat militärt samarbete med Kina och övriga östblocksländer.

Slutligen förtjänar det måhända nämnas, att en annan orsak till att konflikten med Sjukov utlöstes just nu kan ha varit Krusjtjovs önskan att få det hela undanstökat före fyrtioårsjubileet av revolutionen. Det hade uppenbarligen varit olämpligt för honom, om den besvärlige Sjukov skulle ha stått på podiet och allvarligt konkurrerat med honom om att inkassera de ovationsartade hyllningarna.

Resultatet av händelseutvecklingen är, att krigsmakten, som genom Sjukov en kort tid deltagit i Sovjetunionens kollektiva ledning, nu degraderats till rollen av lydig tjänarinna i partisekretariatets, dvs. Krusjtjovs, hand. Därmed har den förvisats till den plats, som enligt kommunistisk ideologi rätteligen tillkommer den. Och Krusjtjov, den oförtrutne förespråkaren för kollektivt ledarskap, har med Sjukovs fall blivit kvitt ännu en besvärlig kollega på sin väg mot den absoluta makten.

Den franska regeringskrisens bakgrund

Den franska regeringskrisen, som slöt med att förre finansministern Félix Gaillard fick nationalförsamlingens förtroende som konseljpresident på krisens 36:e dag och sin egen 38:e födelsedag, blev inte bara ovanligt lång och svårbemästrad, den visade också upp en del särdrag, som gör den till en av de intressantaste efter kriget.

Framför allt visar den klarare än någonsin tidigare vilken dominerande ställning som intas av socialisterna och av den moderata högern. Hela spelet om regeringschefskandidaterna gav ett

intryck av att vara dirigerat av socialistledaren Guy Mollet och högerledaren Antoine Pinay (eller kanske snarare hans partisekreterare Roger Duchet).

Det innebär att det franska partisystemet håller på att ändra struktur. Den tidigare uppdelningen i en rad olika och inbördes ganska söndrade partier finns visserligen kvar, men partierna har samlats i två stora grupper — en moderat höger och en moderat vänster.

Till den förra gruppen hör förutom Pinays parti också en av de båda bondegrupperna samt exgaullisterna, medan Guy Mollet kan räkna på radikalsocialisterna och de katolska folkrepublikanerna. Utanför gruppbyggnaden står den yttersta högern (poujadisterna) och den yttersta vänstern (kommunisterna), som är mera isolerade i fransk politik än de ha varit på länge.

Det är för tidigt att kalla den nya strukturen för ett tvåpartisystem, men ändå ligger beteckningen nära till hands. Frankrike har i varje fall tagit första steget på den vägen. Det är tydligt att mellanpartierna känner sin existens hotad och fruktar att så småningom malas sönder alldeles mellan socialisterna och den moderata högern. De katolska folkrepublikanerna kunde aldrig förverkliga sina förhoppningar i början av krisen att spela rollen av tungan på vägen. Radikalsocialisterna är redan splittrade i tre grupper, och även om de har behållit sin förmåga att förse Frankrike med konseljpresidenter så är de på tillbakagång. Fyllnadsvalet under det senaste året har lett till vinster för socialisterna och högern på mellanpartiernas bekostnad.

Förändringarna på det politiska planet är ganska klart en följd av de förändringar, som hela det franska samhället håller på att genomgå. Hittills har utvecklingen varit klarast skönjbar

på näringslivets område, där en ny anda, en strävan till rationalisering och effektivisering har gjort att den franska industrin de senaste åren har kunnat visa upp en av de starkaste produktionshöjningarna i Europa.

Det är en ständig och mycket hård kamp som förs mellan det gamla, traditions- och slentrianbundna Frankrike och det nya Frankrike, som håller på att växa fram. Det är dessutom en kamp, som alltför ofta kommer i skymundan för temporära kriser.

I själva verket var det just omdaning av det franska samhället som ledde till att den senaste regeringskrisen fick ett så labyrintiskt och svårlost utseende. Partierna håller på att anpassa sig efter det nya samhället, och omställningsprocessen är svår och smärtsam.

Det är inte heller säkert, att utvecklingen i riktning mot ett mer eller mindre renodlat tvåpartisystem i sig kan tolkas som en avgörande seger för de nya tendenserna. Det har redan visat sig inom den moderata högern, att utvidgningen av partigränserna har bidragit till att öka splittringen inom partiet, och motsättningarna är starka också i socialistpartiet.

Men samtidigt har de båda partierna, och framför allt den moderata högern, skärpt partidisciplinen under de senaste åren. Det innebär att trots alla slingriga vägar och trånga gränder som man har råkat in i så har utvecklingen gått i riktning mot en mera effektiv demokrati av skandinavisk eller anglosaxisk typ.

Det kan låta paradoxalt med tanke på de täta kriserna. Omställningen är inte gjord i en handvändning — man måste räkna med generationer i stället för med år. Men utvecklingen under efterkrigstiden i Frankrike ger ändå en klar antydning om att omställningen pågår.

Västtysk statistik

Västtysklands Statistiska årsbok för 1957 är en läsning som går välihop med resultatet av förbundsdagsvalet den 15 september. Och det är en händelse som ser ut som en tanke att årsboken — den redovisar läget på hösten 1956 — i någon mån ger stöd åt CDU:s uppförande av »de sju feta åren» under den åldrige kanslerns kloka styre. Därmed dock icke sagt att den västtyska statistiken förskönar verkligheten. De fakta den serverar väger onekligen tungt till förmån för den av ekonomiminister Erhard energiskt försvarade »sociala marknadshushållningen». Arbetslöshetssiffran — omkr. 385 000 på hösten 1957 — har sedan krigets slut aldrig varit lägre i Västtyskland, praktiskt taget har man nått full sysselsättning. (Västberlins arbetslöshet — även den numera omfattande blott 70 000 personer från att ha varit uppe i 350 000 strax efter 1948 års valutareform — är ett särproblem i denna stad utan »bakland» och det drabbar främst det s. k. manschettproletariatet, överåriga kontorister o. dyl.) Antalet sysselsatta har under de senaste sju åren, säger årsboken, ökat till 18,6 miljoner människor. Hösten 1949 var siffran 13,6 milj. Under denna tid har Västtysklands befolkning fått inlemma flyktingsströmmen i produktionen — befolkningsantalet är nu ungefär tredjedelen större än vad det var före kriget.

Den privata konsumtionen torde nu ligga minst 30 procent över 1938 års nivå, och under perioden 1950-56 ökade nationalprodukten i genomsnitt med tio procent per år. Men prisstegring är inte något okänt problem för den västtyska marknadsekonomin. Levnadskostnadsindex har under den nämnda sexårsperioden stigit 13 procent, livsmedelspriserna 19 procent. Statistiken sticker inte under stol med att just den lägre konsumentkatego-

rin, socialgrupp III som ju är anseelig i den socialt och ekonomiskt långtifrån utjämnade Bonnrepubliken, drabbas hårdast av prisstegringen. För denna kategori har uppehållet enligt levnads-kostnadsindex blivit hela 16 procent dyrare. Kanske det socialdemokratiska valprogrammet tog sats utifrån denna relativt ogynnsamma belägenhet för arbetare och en hel del tjänstemän, då SPD i sitt valmanifest dundrade mot den ekonomiska maktens missbruk till förfång för konsumenterna och kallt fastslog, att under Adenauers herravälde 15 procent av befolkningen kunnat tillskansa sig 93 procent av landets nya rikedom. »De rika blir rikare, de fattiga blir fattigare» hävdade propagandan på oppositionshåll — visserligen inte vid 1957 års men vid 1953 års förbundsdagsval.

Men detta är inte en korrekt tolkning. Lönerna är visserligen allttjämt tämligen låga jämförda med svensk standard. I och för sig är det kanske inte så imponerande då årsboken konstaterar att industrins timlöner (de låglönade kvinnorna här medräknade) under perioden 1950-56 stigit med 61 procent, när man observerar att genomsnittslönen i november 1956 låg vid 2: 25 sv. kr. från att ha varit 1: 56 kr. år 1950. Men även om man medräknar en tjugo procents prishöjning sedan sistnämnda år, har reallönerna höjts med 34 procent. Fem miljoner nya arbetsplatser har skapats under de senaste sex, sju åren. Fackföreningsrörelsens medlemsantal står dock egenodomligt nog kvar på samma nivå: fortfarande inte stort mera än 6 milj. avslutna. Den västtyska statistiken håller styvt på Bonnrepublikens »Wirtschaftswunder» och demonstrerar uppsvinget med enorma siffror för av vanliga människor nyförvärvade motorcyklar, mopeder, kylskåp och TV-apparater. Den sammanlagda industriproduktionen har mer än fördubblats. Västtyska

folket äter och dricker bättre, detta gäller även de fattigaste, nämligen pensionärerna och krigets offer. 1950 dracks det pr capita 37 liter öl, 1956 var det redan 71 liter, påpekar årsboken stolt. Och sparandet har även det haft en glädjande utveckling. Bostadsbyggandet är en imponerande faktor i den västtyska balansräkningen. Nästan var fjärde invånare har under perioden 1950-56 fått en ny lägenhet.

Att D-marken blivit en exklusiv hårdvaluta, är välbekant. I en kommentar till vad den västtyska statistiken har att omförmäla skriver handelsredaktören i den ansedda liberala västberlintidningen *Der Tag*, att prisstegringarna visserligen utgör ett »skönhetsfel» och en malört i glädjebägaren i Västtyskland liksom på annat håll i världen, men att den tyska D-marken dock har förlorat minst i köpkraft. Som avskräckande exempel omnämner han så genast valutornas stora köpkraftsförluster »hos de tidvis eller permanent socialistiskt regerande staterna». Före Frankrike, Storbritannien och Italien kommer här dessvärre Sverige. Den svenska kronan har under de senaste sju åren mist 28 procent av sin köpkraft, framhåller denne västtyske kommentator som för övrigt är optimistisk nog att tycka att för Bonnrepublikens vidkommande »ingenting talar för att de sju feta åren nödvändigt måste efterträdas av sju magra år».

Riktigt lika optimistisk är man dock inte längre i de ansvariga kretsarna i Västtyskland, där man redan uttalat farhågor för en vikande konjunktur och börjat förbereda sig för denna.

Krisen inom de lärda verken

På den nu avgångne ecklesiastikministerns meritlista kan man knappast föra upp omvårdnaden av de lärda verken. De vetenskapliga arkiven, biblioteken

och museerna — grundläggande institutioner för avancerade akademiska studier — har tvärtom under de förflutna sex koalitionsåren utsatts för en snål och ogin behandling, som illa rimmat med regeringens omskrutna intresse för den högre bildningen i vårt land. Eftersläpningen i fråga om lokaler, personal och utrustning har varat så länge, att åtskilliga av verken befinner sig i en ren krissituation.

Som ett skrämmande monument över statlig oföretagsamhet och misshushållning står riksarkivet med sina delvis otroligt förfallna lokaler på femton olika ställen i Stockholm. Huvudbyggnaden på Riddarholmen befinner sig i stort sett i samma skick, som när den togs i bruk på 1890-talet. Arbetsförhållandena i det trapprika huset med sina höga hyllor och vindlande gångar är oerhört tungrodda, forskarsalen är trång och obekvä, och lokalerna för den tekniska utrustningen under all kritik. Allvarligare än allt annat är ändå att byggnaderna, där materialet till Sveriges historia förvaras, är synnerligen brandfarliga och att en eldsvåda här sannolikt skulle bli katastrofal. Ännu har emellertid riksarkivet inte beviljats några medel till den planerade nybyggnaden på Mariebergssområn. Inte ens ansökningar om blygsamma anslag till evakueringsrännor åt oersättliga serier eller till en transportbil för de många arkivhämtningarna runtom i staden har vunnit statsmakternas bifall.

I detta sammanhang förtjänar det att framhållas, att en internationell arkivkongress med beräknade 5-600 deltagare från hela världen år 1960 skall gå av stapeln i Stockholm. Redan nu är frågan brännande aktuell, vad staten och staden ämnar visa dem. Riksarkivets ålderdomliga, splittrade och otillräckliga lokaler lämpar sig dåligt som visningsobjekt, och föga bättre duger Stockholms stadsarkiv, som sedan fjor-

ton år tillbaka väntar på statsmakternas tillstånd att uppföra en ämbetsbyggnad på Kungsklippans topp. För närvarande är forskarsal och ämbetslokaler inrymda i dammiga och svårventilerbara bergsrum, som sedan länge utdömts som arbetslokaler av den statliga yrkesinspektionen.

Illa ställt är det också med flera av våra större vetenskapliga bibliotek. Som riksbibliotekarien med skärpa framhållit i sina anslagsäskanden för budgetåret 1958-1959 råder det en konstant underbemanning på Kungliga Biblioteket, vilket medfört, att viktiga verksamhetsgrenar och trängande arbetsuppgifter helt måst nedläggas. På universitetsbiblioteket i Uppsala är lokalförhållandena ytterst beklämmande. En kvarts miljon volymer kan inte placeras av brist på utrymme, studenterna står i kö för att få ett bord i forskarsalen och den tekniska utrustningen är bristfällig. Man saknar personal som kan lägga upp en realkatalog över bokbeståndet och registrera de viktiga handskriftssamlingarna, och bokanslagen räcker inte till för att anskaffa desiderata och utländska specialtidsskrifter.

Samma bristande förmåga att tillgodose de stegrade kraven från växande studentkullar och lärarkårer spårar man också hos museerna. Problemen är här i stort sett desamma som för arkiven och biblioteken: trånga lokaler och dåliga anslag försvårar kontakten med den vetenskapliga forskningen och lägger hinder i vägen för verkens ökade administrativa uppgifter. Det finns också en annan aspekt vid sidan av den rena forskningssynpunkten — det är den folkligt-pedagogiska. Museerna likaväl som arkiven och biblioteken vill ha större möjligheter för utställningar av urkunder och föremål som komplement till folkbildningsförbundens föreläsningar och studiecirkel. Men alla goda uppsåt har

hittills hämmats av brist på intresse och förståelse från kulturens högsta vårdare i riket.

Som krigsarkivarie Birger Steckzén nyligen framhållit, fordras det en generalplan för de lärda verken av samma typ som universitetsutredningens i sommar avgivna förslag till upp- rustning av universitet och högskolor. All högre akademisk forskning bygger numera på de lärda verken, och vill man rusta upp forskningen måste man därför börja med dessa institutioner. Redan nu saknar de möjlighet att lämna fullgod service åt lärare och studenter. Utan en snar förstärkning av de personella och materiella resurserna vid de lärda verken kommer resultatet av den vetenskapliga upp- rustningen sannolikt att bli försvårad forskning och fördröjda studier.

Remissdebatten

Att den annars så munvige socialminis- tern under remissdebatten två gånger stakade sig på sin regeringschefs namn och fick det att låta bra likt cirkusdi- rektören Orlandos behöver knappast ges någon djuppsykologisk förklaring. Andra kammarens plenisal *såg* på Gustav-Adolfsdagen ut som en cirkus- manege, när TV-strålkastarna slog mot glaskupolen.

Annars var debatten knappast ly- sande. »Banal» var ett omdöme om re- geringsdeklarationen, som fick stå oemotsagt. Och det kunde med skäl appliceras också på åtskilligt i de rik- ligt flödande kommentarerna till pen- sionsomröstningen.

Det allmänpolitiska resonemanget kom huvudsakligen att röra sig kring riksdagens båda minsta partier, herr Hedlunds vederdöpta centerparti och herr Hagbergs nio kommunister. Båda herrarna kvitterade uppmärksamheten med att visa sitt soligaste humör. Hag-

berg lovade att skydda regeringen mot borgerlighetens alla angrepp, och Hed- lund höll ett inte alltför blygsamt min- nestal över sin sexåriga statsmannagär- ning — i trygg förvissning att ingen i dagens politiska situation ville göra honom misslynt med kritiska kommentarer. Ingen påpekade motsättningen mellan Hedlunds pretention på att med framgång ha fört jordbruksnäringens talan och hans eget konstaterande i annat sammanhang, att de priser jord- brukarna får ut för sina produkter under de senaste åren sjunkit ungefär sex procent samtidigt som omkostna- derna stigit. Ingen utkrävde heller del- ansvar av bondeförbundet för det fak- tum, som dess ledare formulerade med ett understatement: »Den statsfinansi- ella situationen ter sig inte särskilt gynnsam i dag.»

Om centerpartiet alltså gick fritt un- der kulbanorna, så klarade sig den socialistiska regeringsresten genom att huka sig. Som sluttablå från andra- kammardebatten ser man herr Svens- son i Ljungskile i sin eftertänksamma gångart skrida ner från talarstolen ef- ter att ha uppmanat de närvarande herrar statsministern eller finansmi- nistern att göra klart för kammaren, vad regeringen skulle ha givit för kon- kreta råd om riksbanksledningen i juli månad vänt sig till regeringen för en förhandsdiskussion i räntefrågan. Re- dan första remissdebattsdagen hade frågan ställts — nu kunde ett svar knappast utebli. Talman Nilsson sökte statsrådets blick, men ingen av dem ville taga till orda. En stunds tal- manstvekan, så återstod endast att för- klara överläggningen avslutad. Och frå- gan kvarstod obesvarad, liksom de kanske ännu väsentligare frågorna be- träffande skiljaktigheterna mellan den nya regeringsdeklarationen och arbe- tarrörelsens efterkrigsprogram. Siktat man fortfarande till att överföra hyres- hus i städerna i det allmännas ägo?

Planerar man fortfarande för bort-rationalisering av småföretag? Hur går uttalandet om jordbruksnäringens inkomstlikställighet samman med uttalade sympatier för friare import av livsmedel? Hur kan man passa samman efterkrigsprogrammets krav på statsstyrd utrikeshandel med regeringsprogrammets tal om värdet av fri handel? Uppriktigt sagt: skall remissdebatterna göra skäl för sitt namn, borde regeringen inte undandra sig diskussion kring väsentliga, klart formulerade frågor.

Den energi, som koalitionsprängningen rimligen bör ha frigjort, transformerades hos statsministern huvudsakligen i komparering ända upp till superlativ av det nyskapade adjektivet »samförståndig». Något samförståndigare än socialdemokratin läte sig inte tänkas och samförståndigast vore statsministern själv. Men samregering vore högst olämplig.

Varför? Ett meningsutbyte mellan Ohlin och Erlander gav kanske en antydning om orsaken. Ohlin tog själv tjuren vid hornen och betecknade redan i sitt första anförande som grundlöst skvaller, att folkpartiet med ängslan tänker på eventualiteten av ett nyval med pensionsfrågan som grundtema och därför skulle vara benäget till så gott som villkorlös kapitulation inför obligatoriet. Att sätta tro till sådant tal vore fullständigt felaktigt, underströk Ohlin och sekunderades senare i debatten av bl. a. sin partivän Königson. Men annan mening deklarerades från statsministerns håll. Ohlins tveklösa beslut att »slå följe med högern och arbetsgivareföreningen» i pensionsfrågan var ur reformintressets synpunkt en djup besvikelse — men skulle det nu vara så, att herr Ohlin framhärddade i sin beklagliga förblindelse, så måste folkpartiet ha klart för sig, att socialdemokratin därigenom komme att inhösta väsentliga partitak-

tiska framgångar. Hägrande partitaktiska framgångar..., ja, där ligger kanske anledningen till att den enkla, s. k. positiva formen »samförståndig» kom bort bland statsministerns lekfulla jämförelseformer.

Hur som helst: tydligt var, att statsministern var lika angelägen att söka förta det ogynnsamma intrycket av socialdemokraternas nej till samlingsregering, som herr Hedlund var att förklara sin torpedering av det borgerliga regeringsalternativet.

Högerledaren hade som vanligt konkreta grepp i sina inlägg. Utspellet var förbluffande: vart ville han komma genom att ta upp den inflammerade kyrkomötesfrågan om kvinnliga präster? Jo, till en slutsats som högerfolk nog i allmänhet godkänner: den omständigheten att många i landet står frågande inför kyrkomötets handläggning av ärendet får under inga omständigheter tas som anledning till utvidgade statliga ingrepp i denna eller andra av kyrkans angelägenheter.

I försvarsfrågan inskränkte sig Hjalmarson inte till att understryka orimligheten av att längre laborera med försvarsprovisorier. Liksom vid flera tidigare tillfällen lade han också fram ett konkret detaljförslag i försvarsfrågan, fastän han måste ha vetat, att hans inlägg skulle komma att misstänkliggöras. Låt oss försöka, föreslog Hjalmarson, att från Förenta Staterna köpa atomladdningsbärande materiel, precis som vi utan avkall på vår oberoende ställning redan nu inköpt annan viktig militär utrustning. Erlanders kontrastöt bedömdes med all rätt som ojust av folkpartisten Wedén och var för Hjalmarson lätt nog att avvärja: »Menar statsministern verkligen, att de socialdemokratiska regeringarna i Danmark och Norge, som gått med på att mottaga sådana vapen, skulle förordna en aggressiv politik?»

En god del av onsdagen och tre tors-

dagstimmar ägnades i andra kammaren åt vad som kanske skulle kunna kallas Hyde-Park-Corner-talarna: meddelsamma och mer eller mindre färgstarka personer med egen mening i blandade ämnen. Formuleringen är inte avsedd att på minsta vis vara ringaktande — mycket av vad som sägs i dessa anföranden skulle man ogärna vilja vara utan i kammarprotokollen. Herr Dickson hade som vanligt väsentliga ting att säga och sade dem bra. Folkpartisten Helén gjorde en fin analys av partibundenheten och högerens Lothigius talade bra om relationerna mellan arbetsmarknadens parter. Hans optimistiska uppfattning fick dock en dålig illustration i den efterföljande LO-mannen Hagnells (s., mycket!) hetsiga uttalanden, bland vilka nog ett förslag kommer att låta tala om sig: att finansministern »borde se litet närmare» på de pengar som ligger i företagens pensionsfonder »och undersöka, huruvida man inte den vägen skulle kunna få in litet av de pengar som kommer att behövas för folkpensionshöjningen». Så var det i herr Hagnells version med Ettans löfte om att redan utfästa pensioner inte skulle antastas.

I Första kammaren var publikintresset som vanligt klen — tomt på åhörarläktarna och inga TV-lampors glans. Meningsutbytet kom i stor utsträckning att gälla de ekonomiska frågorna. Det var förstakammarhögerns ledare, herr Ewerlöf, som främst stod för de kritiska synpunkterna och därigenom drog på sig finansministerns missnöje. Herr Sträng började sitt svaromål med att ur någon tidning citera en förmodan »att man kunde ha anledning att hoppas på att slippa en tjatig debatt rörande de ekonomiska problemen. Jag hade därför för avsikt att sitta lugnt i bänken idag.»

Klart är likväl att så välbalanserat är inte dagens läge, att inte en ekonomisk debatt skulle behövas. Att allt

ingalunda är gott, när koalitionen nu blickar på sitt verk efter sex år av samhällsskapande politik, gav rent av herr Werner i Höjen (cp) uttryck åt: »Talet om att vi närmar oss ekonomisk balans synes mig under dessa förhållanden sakna verklighetsunderlag.»

Menade herr Sträng med »tjatig» att de kända argumenten gick igen, så hade han rätt — men det kommer de med nödvändighet att göra så länge statlig utgiftsexpansion av socialdemokratiskt märke tillåtes äventyra en lugn framstegstakt. Nog var det berättigat att erinra om hur staten, långt ifrån att lämna lånefältet fritt åt andra, som herr Sträng så karskt hade lovat, i stället praktiskt taget krävt hela utrymmet för sina egna operationer. Det felkalkylerade lånebehovet avpressade finansministern ett medgivande, att han inte är en övermänniska, vilket kanske kan sägas vara en modest självkritik inför en felpost, som ligger betydligt över miljarden.

I diskussionen kring ränteläget tilldrog sig inlägget från herr Ragnar Persson, sitt särskilda intresse. Herr Persson var ju som socialdemokratisk bankofullmäktig en av männen bakom riksbankens julikupp. Han gav nu klart besked om att fyra månaders argumentering från regerings- och partihåll inte rubbat honom i hans uppfattning att räntehöjningen var nödvändig. I längden kan önskningsar i ena eller andra riktningen inte rida spärr mot lägets realiteter.

Och med det konstaterandet kan kanske översikten sluta genom att citera en av dem, som i kraft av sin inflytelserika ställning inom det f. d. regeringspartiet bör ha god uppfattning om den svenska politikens allmänna uppläggning på regeringsplanet. Det är på nytt Werner i Höjen som kommer till tals: »Enligt min uppfattning leker vi nu obekymrat ekonomisk barnkammar här i landet utan att fråga oss,

vad som rimligen kan bäras av landets resurser och dess skattedragare. Denna rusning in i det ovissa hade måhända kunnat dämpas ned genom nötningen i en samlingsregering, och landet hade därigenom möjligen kunnat erhålla en önskvärd och nödvändig andhämtningspaus.»

Är inte uttalandet som ett citat från

vad högermän och folkpartister redan länge sagt? Och denna nu demonstrerade klarsynthet på cp-håll — framstår den inte som remissdebattens behållning? Som en antydning om att centerpartiets avböjande hållning till borgerlig samverkan i ansvarsställning inte kan förbli definitiv?